

Hvað á að gera við vélmennin?

Sjónvarpsþættirnir Westworld kveikja spurningar um hvað gerist þegar nær enginn munur virðist lengur á vél og manni.

Ásgeir Ingvarsson
ai@mbl.is

Peir sem hafa gaman af góðum vísindaskáldskap fengu heldur betur glaðning með þáttunum Westworld. HBO framleiðir þættina og eru þeir meðal annars sýndir á Stöð 2.

Sögusviðið er skemmtigarður, einhverntíma í fjarlægri framtíð, þar sem háþrúð vélmenn endurskapa ævintýraheim kúreka og indjána fyrir gesti. Sækja þættirnir innblástur til samnefndrar kvikmyndar frá árinu 1973. Þar fór Yul Brynner með aðalhlutverkið og Michael Crichton bæði skrifaði handrit og leikstýrði.

Kristinn Þórisson

Einn af rauðu þráðunum í þáttunum er hvar mörkin á milli manns og vélar liggja. Vélmennin virðast svo mensk og spurning hvort hönnuðir þeirra hafi óvart (eða viljandi) gengið of langt þegar þeir gáfu vélmennunum djúpt tilfinningalíf. Er þetta kunnuglegt þema, og hefur sést í ýmsum útfærslum. Fólk deilir t.d. enn um hvort sögupersóna Harrison Ford's í Blade Runner var mensk eða ekki.

Kristinn R. Þórisson prófessor í tölvunarfræði við Háskólann í Reykjavík hefur lengi haft áhuga á þessu umræðuefni, og þeim heimspökilegu spurningum sem kvikna þegar sá möguleiki virðist innan seilingar að tæknin geti skapað einhvers konar vitmunaveru, hvort heldur í formi ofurgreindrar

Óvissa Hvar liggja mörkin? Enn er deilt um hvort persóna Harrison Ford í Blade Runner var maður eða vélmenni.

tölvu eða vélmennis sem virðist menskt í alla staði. „Þessar spurningar kveikja í alls konar djúpum hvötum sem eru í raun sameiginlegar öllum lífverum á plánetunni: að geta skynjað og greint hverjir eru líkir manni sjálfum og hverjir ekki.“

Eins og hver önnur brauðrist?

Að sögn Kristins yrði okkur líklega fyrirmunnað að skilja innra líf gervigreindra vélmena með meðvitund. Upplifa þau tilveruna eins og við? Er sársauki fyrir þeim meira eða minna ekta en hann er fyrir okkur? „En ekki síður áhuga-verðar eru spurningarnar um hvaða áhrif þessi fullkomnu vélmenn myndu hafa á okkur sem menneskjur. Þætti okkur eðlilegt eða slæmt að koma illa fram við vélmenni sem væri nánast óaðfinnanlegt afrit af menneskju? Væri jafn sjálfsagt að nýta þannig vélmenni sem þræla og þjóna rétt eins og við notum brauðristar og þvottavélar til að gera okkur lífið léttara? Áður en við getum svarað þessu þurfum við að skilja betur hvað meðvitund er – og það fyr-

irbæri virðist í flesta staði jafn dularfullt nú og fyrir 2000 árum.“

Þarna er komið að öðru þema sem Westworld-þættirnir rannsaka: hvernig skemmtigarðurinn laðar fram innri mann gestanna. Hvað gerir fólk þegar allt er leyfilegt og engin eftirmál af því að myrða, nauðga og misþyrma? Sumir gestanna finna sínar bestu hliðar á meðan aðrir breytast í skrímsli. „Það er ekkert nýtt að hafa áhyggjur af því hvernig hegðun okkar, og þær upplifanir sem henni fylgja, geti haft slæmar og ófyrirséðar afleiðingar fyrir okkur seinna meir. Nærtækt dæmi er hugtak sem ég hef ekki fundið í neinu öðru þjóðfélagi en því íslenska; „að lesa yfir sig“, sem lýsir ótta þjóðfélagsins við menntun – að „of mikil“ menntun geti gert mann „klikkaðan“. Annað kunnuglegt dæmi eru áhyggjur af sjónvarpsglápi barna og unglinga, og hvort það að spila tölvuleiki sem snúast um að skjóta, brjóta og bramla, beini fólk frá hamingjusömu og heilbrigðu lífi. Svörin við þessu geta aldrei verið einföld, því fyrirbærin sem þar koma við

sögu, og samspil þeirra, eru margþætt.“

Um samskiptin við vélmenni í framtíðinni segir Kristinn erfitt að fullyrða hvort áhrifin gætu orðið til góðs eða slæms, rétt eins og ekki er hægt að fullyrða um áhrif sjónvarpsgláps og tölvuleikja. „Samspil mannhugans við umhverfið er flókið, og útilokað væri á þessum tímamarki að ætla að setja fram alhliða leiðbeiningar eða reglur til að koma í veg fyrir skaðlega þróun. Og jafnvel ef við vissum af hugsanlegum hættum er óvíst að við værum fær um að gera það skynsamlega í stöðunni, sam-anber aðgerðaleysi og seinangang vegna loftslagsbreytinga sem vitað hefur verið um í áratugi.“

Samúð með Atlas

Kannski gefur það einhverja vísbendingu um samspil manns og vélmena hvernig netverjar brugðust við þegar upptökur birtust af prófunum tæknifyrirtækisins Boston Dynamics á róbótanum Atlas. Er um að ræða tækniundur sem líkist mannskepnunni ekki að öðru leyti en því að ganga upprett á

Elskhugar Eru ekta tilfinningar milli Evan Rachel Wood og James Marsden?

Hryllingur Vélmennin í Westworld eru notuð sem leikföng ríka fólksins.

Tregi Rutger Hauer fyllti áhorfendur skelfingu og samúð í Blade Runner.

tveimur fótum, vera með bók og tvo handleggi. Mörgum þótti ljótt að sjá tæknimenn prófa getu Atlas með því að hrinda og ýta róbót-anum.

Þannig gætu fyrstu skrefin í átt að því að koma í veg fyrir slæma meðferð róbóta byggst á svipuðum tilfinningalegum og heimspekilegum rökum og þau lög sem tryggja velferð dýra. Mætti t.d. leita fanga í skrifum Immanuel Kants sem varaði við slæmri meðferð á dýrum á þeim forsendum að grimmd í garð dýra gæti hæglega smitað út frá sér og birst í formi grimmdar í garð annarra manna. Ef Kant hefur rétt fyrir sér þá myndi það varla boða gott ef mætti umgangast nær mennsk vélmenni með engu minni tillitssemi og virðingu en við umgöngumst ryksugu eða örybylgju-ofn.

Ætli Descartes eða Thomas Aquinas, sem voru meira harðbrjósta í garð dýra, myndu umgangast vélmenni með vitund með öðrum hætti? „Ef vélmenni myndi segjast vilja frelsi, hefur sú setning sömu merkingu eins og ef manneskja segði hana? Vísindamenn hafa smíðað tölvur sem geta sigrað stórmeistara í skák, en þær vélar hafa engan skilning á samhengi aðgerða sinna eða raunveruleikanum. Við myndum þurfa að svara spurningunni hvort vélin sem biður um frelsi hafi einhvern skilning á því sem hún er að segja. Til þess þurfum við haldbæra kenningu um hvað skilningur er, en í dag er þannig kenningu hvergi að finna.“

Framtíðin er langt í burtu

Kristinn telur langt í að viti borin og manneskjuleg vélmenni fari að sjást annars staðar en í sjónvarpi og bíómyndum og því enn of snemmt að reyna að svara mörgum þessara spurninga. „Ef við skoðum þróunina í tölvuleikjum þá virðist kapphlaupið við að ná fram sem mestu raunsæi vera eins og í kapphlaupi Akkilesar og skjaldbökkunnar, að með hverju skrefi fram á við er eins og markið sé enn óralangt í burtu. Að ætla að búa til vélmenni sem er óaðfínnanlega líkt manneskju í útliti og hegðun er verkefni sem gæti tekið nokkur þúsund ár. Nema kannski ef ofurgreind vél í okkar nánustu framtíð finnur útúr því hvernig gera meg þáð fyrr.“